

Gary T. Marx, emeritus hoogleraar sociologie

Bob Hoogenboom is hoogleraar Forensic Business Studies aan Nyenrode Business Universiteit, bijzonder hoogleraar Politie en Veiligheidsstudies aan de VU en Visiting Fellow aan de London School of Economics, Mannheim Centre for Criminology.

Gary T. Marx heeft sinds zijn jongensjaren, zijn studentenjaren en gedurende zijn academische carrière die ruim een halve eeuw omspannt, een grote nieuwsgierigheid aan de dag gelegd voor orde- en rechtshandhaving. Zijn werk over sociale controle, politie, particuliere beveiliging, inlichtingendiensten en surveillance is vertaald in het Japans, Frans, Italiaans, Spaans, Hebreeuws, Nederlands, Duits, Russisch, Pools, Hongaars, Grieks, Turks, Portugees en in Farsi. Hij doceerde aan prestigieuze universiteiten over de hele wereld en doet dat nog steeds. In 2011 kreeg hij een Live Achievement Award van de Society for Study of Social problems.

In een van zijn bekendste boeken *Undercover, Police Surveillance in America* (1988) beschrijft Gary T. Marx een verwarrende ervaring in de roerige jaren zestig, toen een jonge vrouw die zich had opgeworpen als

‘helpende hand’ van een groep protesterende studenten waar Marx deel van uitmaakte, na verloop van tijd was verdwenen met medenemen van de administratie. Zij bleek een informante van de FBI.

Marx is altijd geboeid gebleven door de wijze waarop de staat en het bedrijfsleven informatie verzamelt. Die fascinatie heeft hij omgezet in beschrijvingen en analyses van het werken met informanten, de functies van *agents provocateurs*, infiltratie en de afgelopen dertig jaar structureel over de toenemende rol van technologie in surveillance. Hij schrijft over opsporing, over *workplace monitoring*, over technologie. Zijn vroege werk over openbare-ordehandhaving is nog steeds bruikbaar om Hoek van Holland en Haren te begrijpen. Zijn analyses van de cultuur binnen de opsporing kunnen nog steeds dienen als analysekader voor de IRT-affaire, de Puttense moordzaak en de Schiedammer Parkmoord. Het laatste hoofdstuk van *Undercover, Police Surveillance in America* is getiteld *The Maximum Security Society*. Dit hoofdstuk wordt inmiddels beschouwd als een

bouwsteen van latere vakgebieden als *surveillance studies*, *secrecy studies* en *intelligence studies* die zijn ontstaan buiten de criminologie en de politiewetenschap.

Dwarsdenkvragen

‘Kennen en gekend’ worden in de Nederlandse context, dat een sleutelbegrip is geworden in de vaderlandse politieg geschiedenis, gaat in belangrijke mate over de basispolitiezorg. ‘Kennen en gekend’ worden in een technologische context gaat over satellieten, interceptie, cookies, gps, datamining, camera’s, ANPR, internetsurveillance, tracking & tracing in mobiel telefoonverkeer, sensing en drones die van ver worden aangestuurd. Marx’ fascinatie zit in wat hij ‘*blurring boundaries*’ noemt. Grenzen tussen het civiele en militaire domein worden gherdefinieerd; grenzen tussen publieke en private politie worden hybride; grenzen tussen fysiek toezicht en technologisch/digitaal toezicht worden poreus.

Lang voordat de WRR in het *iOverheid*-rapport (2011) wees op het feit dat we nog slechts aan het begin staan van het begrijpen van de toenemende informatisering van de overheid, formuleerde Marx al dwarsdenkvragen. Wat betekent dit voor democratische controle? Voor de rechtsstaat? De WRR ziet dit vraagstuk nog niet op de politieke radar staan. De informatisering van de overheid leidt niet alleen tot grenservingen tussen departementen en beleidsvelden, maar ook met het bedrijfsleven, aldus de WRR. Ook in dit laatste dossier heeft Marx al vroeg aan de bel getrokken. Vanaf het midden van de jaren tachtig wees hij niet alleen op de toenemende privatisering van veiligheid en zeker ook de particuliere recherche, maar in het bijzonder ook op de steeds intensiever wordende (in)formele samenwerking. Hij vroeg zich af of er geen informele ‘bypasses’ worden gemaakt om informatie die wettelijk niet mag worden gedeeld toch zijn weg te laten vinden. Het inspireerde mij om het begrip ‘grey policing’ te ontwikkelen. In 1991 publiceerde ik in *Policing and Society* een artikel hierover en mijn proefschrift *Het Politiecomplex*

» *Zijn vroege werk over openbare-ordehandhaving is nog steeds bruikbaar om Hoek van Holland en Haren te begrijpen*

Het begon al vroeg. Gary T. Marx tussen Mayor Fletcher Bowron en Officer Phil Bailey in. Los Angeles City Hall, mei 1950.

(1994) bevat een empirisch hoofdstuk over deze informele vervlechting.

Intellectuele aantrekkingskracht

Begin jaren negentig doceerde ik aan de vakgroep Bestuurskunde in Leiden. Ik nodigde Marx uit voor een gastcollege in een internationale *summer course*. Ik vroeg hem of hij wat nodig had. “Een cassetterecorder en een overheadprojector graag, en nadat je mij hebt geïntroduceerd, doe je het licht uit.” In een donkere collegezaal

hoorden wij The Police met *Every Breath You Take*. Op de muur werd geprojecteerd:

Every breath you take	[breath analyzer]
Every move you make	[motion detector]
Every bond you break	[polygraph]
Every step you take	[electronic monitoring]
Every single day	[continuous monitoring]
Every word you say	[bugs, wiretaps, mikes]
Every night you stay	[light amplifier]
Every vow you break	[voice stress analysis]
Every smile you fake	[brain wave analysis]
Every claim you stake	[computer matching]
I'll be watching you	[video]

De intellectuele aantrekkingskracht van Marx ligt niet alleen in zijn vele inhoudelijke bijdragen, maar zeker ook in de vorm die hij soms kiest. Hij gebruikt biografische ervaringen, cartoons, films, televisieseries en popmuziek als illustratie. Hij vindt dat veel wetenschappers ‘onnodig timide, te clean, te formeel, te serieus, te abstract en te zelfingenomen zijn’. Hij roept jonge wetenschappers op om ook – of juist – ‘een gevoel voor humor te hebben, geniet van wat je doet en heb plezier!’

Zijn magnum opus *Windows into the Soul* staat al jarenlang op stapel. En verschijnt misschien dit jaar. Hij boetseert, sleutelt, schrapt en schrijft. Gary beschouwt *Windows* als de optelsom van een halve eeuw werk. Maar hij heeft de publicatie jarenlang voor zich uitgeschoven, omdat hij vindt dat het boek meer moet zijn dan die openstapeling. De afgelopen jaren heeft hij hoofdstukken en delen van het manuscript aan collega's over de hele wereld laten lezen en wat ik daarvan heb gezien is fantastisch. Zet <http://web.mit.edu/gtmarx/www/garyhome.html> in je favorieten om van tijd tot tijd van enige afstand naar veiligheid te kijken en wetenschappelijke inspiratie op te doen. En, om te checken of *Windows into the Soul* is verschenen! <<